

ПРОФЕСИОНАЛНАТА ПЕНСИЯ ЗА РАННО ПЕНСИОНИРАНЕ - МИТ ИЛИ ДЕЙСТВИТЕЛНОСТ

Д-Р ВАСИЛ ВЛАДИМИРОВ

С пензионната реформа се разшири ветрилото от различни видове пенсии, които могат да получават осигурените лица. Законодателното уреждане на материята относно допълнителното задължително пенсионно осигуряване позволи възникването на пенсионни фондове, функциониращи на капиталов принцип, в т. ч. и на професионални пенсионни фондове (ППФ). Съгласно разпоредбите на Кодекса за социално осигуряване (КСО) осигурените в тези фондове лица имат право на професионална пенсия за ранно пенсиониране. Това право се придобива при изпълнението на определени изисквания, които са посочени в чл. 168, ал. 1 от КСО¹.

Разпоредбите на тази алинея уреждат хипотезата, при която е възможно лицата, работили по условията на първа и втора категория труд, да получат правото на професионална пенсия за ранно пенсиониране.

Тази хипотеза съдържа две изисквания - определен размер осигурителен стаж и определена възраст, - които предопределят привилегированите условия, при които може да се получава този вид пенсия. А техните параметри се обуславят от значително по-голямата тежест и вредност, както и от по-лошите условия, при които се полага този труд в сравнение с работещите при условията на масовата трета категория труд.

В съответствие с разпоредбата на чл. 168, ал. 1, т. 1 правото на професионална пенсия за ранно пенсиониране за работещите при условията на първа категория труд възниква при наличие на не по-малко от 10 години осигурителен стаж в тази категория и 8 години по-ниска възраст в сравнение с възрастта, която се изисква за придобиване на правото за получаване на пенсия за осигурителен стаж и възраст съгласно чл. 68, ал. 1-3².

Съгласно т. 2 на същата алинея на чл. 168 правото на такава пенсия при втора категория труд възниква при наличието на не по-малко от 15 години осигурителен стаж и 3 години по-ниска възраст в сравнение с посочената по-горе по чл. 68, ал. 1-3.

Налице е още едно условие, твърде важно, както ще стане ясно от изложението по-нататък. В съответствие с разпоредбата на ал. 2 на чл. 168 професионалната пенсия за ранно пенсиониране следва да се получава **до момента** на придобиване на право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, изплащана от държавното обществено осигуряване (ДОО) по реда на част първа от КСО. Т.е. тук не се допуска едновременно получаване на професионална пенсия за ранно пенсиониране и пенсия за осигурителен стаж и възраст. Получаването на двете пенсии се разминава във времето. Не се допуска и превръщането на трудовия стаж от една категория в друга.

От посочените разпоредби на чл. 168 следва, че професионалната пенсия за ранно пенсиониране може да **изпреварва** с не повече от 8, респективно не повече от 3 години³ съобразно категорията труд, отпускането на пенсия за осигурителен стаж и възраст, която се изплаща от ДОО.

От изложеното по-горе става ясно, че за да възникне правото на професионална пенсия за ранно пенсиониране, не се изисква наличието на определен брой от т. нар. точки, формирани като сбор

от осигурителния стаж и възрастта на лицето. Този сбор е необходим, за да възникне правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

С други думи, при изпълнението на посочените две условия (минимална възраст и минимален осигурителен стаж за съответната категория труд) даденото лице би следвало да получи право на срочна професионална пенсия за ранно пенсиониране за периода до придобиване на право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, изплащана от ДОО.

Както се казва, дотук добре. Третиратата материя като че ли законово е добре уредена, но това е само на пръв поглед.

Оттук нататък започват проблемите

Факт е, че към настоящия момент няма нито едно лице, което да получава (или да е получавало от началото на функционирането на втория стълб на пенсионната система) професионална пенсия за ранно пенсиониране, изплащана от ППФ, поне доколкото е известно на пишещия тези редове. А става дума за благоприятни законови разпоредби от гледна точка на осигурените лица. Става дума за бенефициенти, пенсионирали се през този период от време, от порядка на 15-20 и повече хил. души, които средствата, натрупани по индивидуалните им партиди, достигат милиони лв⁴.

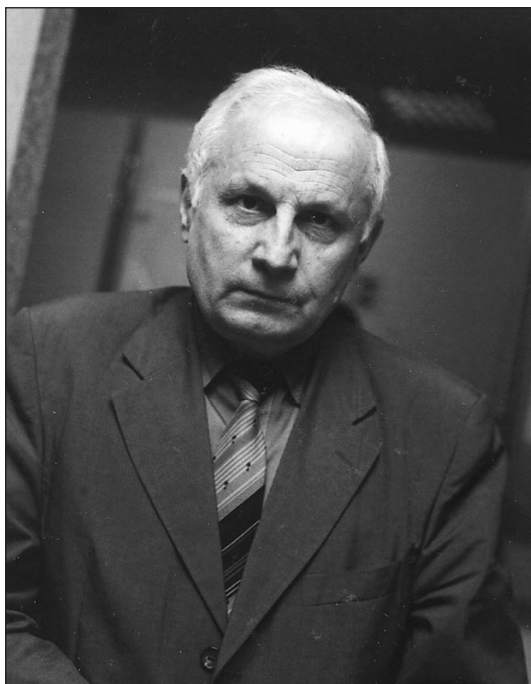
Какви са причините за това състояние? Обективни ли са или субективни? Законодателни или организационни? Какъв е този своеобразен „бойкот“, наложен от осигурените лица, на този стълб на пенсионната ни реформа?

Въпросите са много, отговорите ще потърсим по-надолу в изложението. Но пишещият тези редове ще бъде удовлетворен, ако с този материал предизвика дискусия и други становища по темата.

От казаното по-горе става ясно, че правото на получаване на професионална пенсия за ранно пенсиониране е свързано по определен начин с правото на придобиване на пенсия за осигурителен стаж и възраст, отпускана от ДОО. Тази обвързаност е намерила законен израз в два пункта:

Първо, в обстоятелството, че минималната възраст на заинтересованото лице за придобиване на право на професионална пенсия за ранно пенсиониране не е конкретно фиксирана, а **в зависимост от** минималната възраст за придобиване на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

Второ, в разпоредбата, че професионалната пенсия за ранно пенсиониране се получава **до** момента на придобиване на право на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

Професионалната пенсия за ранно пенсиониране е относително самостоятелен елемент на пенсионната система. Нейното определяне се базира на капиталов принцип, а отпускането и изплащането ѝ протичат по съвършено друг ред в сравнение с пенсията за осигурителен стаж и възраст. Същевременно тя се намира в определена зависимост от придобиването на право на пенсия за осигурителен стаж и възраст. Затова по-нататък в изложението правото на професионална пенсия за ранно пенсиониране логично се разглежда във връзка с придобиването на право на пенсия за осигурителен стаж и възраст, но само и допълково, доколкото то е обусловено от разпоредбите, отнасящи се до посочените два пункта.

ПЪРВИ ПРОБЛЕМ

Той произтича от липсата на каквато и да е законова разпоредба, която да регламентира процедурата относно верификацията и признаването на осигурителния стаж за целите на придобиване на право на професионална пенсия за ранно пенсиониране. В КСО няма правна норма, която ясно и еднозначно да указва коя е институцията, задължена да осъществява тази процедура. По силата на исторически сложили се обстоятелства дейността, свързана с верификацията и признаването на осигурителен стаж във връзка с придобиване на право на пенсия, изплащана от ДОО по реда на част първа от КСО, се осъществява от Националния осигурителен институт (НОИ), без това изрично да е указано в КСО или друг законен акт. По същия ред се верифицира и признава и осигурителният стаж по реда на §4 от Преходните и заключителни разпоредби, за който ще стане дума по-надолу. И това е напълно логично, тъй като се отнася за един и същи осигурителен стаж.

Но тук случаят обаче е различен. Става дума за верификация и признаване на осигурителен стаж именно с оглед на получаване на професионална пенсия за ранно пенсиониране. Тази дейност не може да съвпада по време с дейността по верификация и признаване на този стаж във връзка с получаването на пенсия за осигурителен стаж и възраст. В този смисъл процедурата по изпълнението ѝ има своите особености, независимо че и тук става дума за един и същи по категория труд и по размер осигурителен стаж, изискван съобразно разпоредбите за пенсиониране как-

то по реда на част първа, така и на чл. 168.

В случая на чл. 68 и §4 изискуемият за осигурителен стаж е основание (наред с необходимите възраст и брой на т. нар. точки) за получаване на пенсия за осигурителен стаж и възраст. На практика той бива верифициран и признат за такъв от НОИ при придобиване на правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст, което обикновено се осъществява на базата на подадено от заинтересованото лице заявление при навършването на определената за това възраст. В рамките на досегашната законова уредба това, което НОИ може да направи (и прави), е да посочи, че предявеният осигурителен стаж е достатъчен/недостатъчен за придобиване на това право.

В другия случай този същият осигурителен стаж е едно от основанията за получаване на професионална пенсия за ранно пенсиониране. Тук обаче изискуемата се възраст, която е второто основание, вече следва да бъде определена съгласно чл. 168 от КСО, т. е., както вече посочихме, тя съобразно категорията труд е 8 или 3 години по-ниска от възрастта за получаване на пенсия за осигурителен стаж и възраст. Следователно дейността по верифициране и признаване на дадения осигурителен стаж от тази гледна точка трябва да бъде извършена съответно 8 или 3 години **преди** придобиване на правото на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

Очевидно е, че тази дейност следва да бъде нормативно уредена, след като „бащите“ на пенсионната реформа по една или друга причина са пропуснали да сторят това още в самото начало на нейното законово уреждане. Необходимо е да се опише цялата процедура, като се тръгне от момента на подаване на съответна молба/заявление от заинтересованото лице и се стигне до решението за отпускане на професионалната пенсия за ранно пенсиониране. Задължително следва да се посочи институцията, която трябва да извършва верифицирането и признаването на осигурителния стаж. Необходимо е да се опишат и взаимоотношенията между заинтересованите институции по отношение на подаването на взаимно необходима информация относно отпускането на този вид пенсия. От особена важност е тази процедура да способствува за отърсване от наложилата се през всичките тези години практика да се отива директно към пенсиониране за осигурителен стаж и възраст безотносително към реалното наличие в съответния момент на право на професионална пенсия за ранно пенсиониране.

Тук вариантите като че ли са само два - пенсионноосигурителните дружества (ПОД) или НОИ следва да изпълняват тези функции. Пишещият тези редове не счита за уместно с тази дейност да се натоварват ПОД, тъй като тя не е присъща за тях, а е и доста

специфична. Далеч по-целесъобразно е с нея да се задължи НОИ, тъй като тази институция е специализирана в това дело, още повече че същият този осигурителен стаж следва да се признае по-късно и за придобиване на право на пенсия за осигурителен стаж и възраст.

ВТОРИ ПРОБЛЕМ

Съществен законодателен пропуск е налице по отношение на лицата по чл. 69, за които са правени осигурителни вноски в ППФ. Съгласно разпоредбите на този член те **придобиват право** на пенсия за осигурителен стаж и възраст **при уволнение независимо от възрастта им** при прослужени определен брой години на съответните длъжности. Тук не е посочена минимална възрастова граница, която да служи за база при определяне на изискуемата възраст за получаване на професионална пенсия за ранно пенсиониране. Тези лица придобиват право на пенсия за осигурителен стаж и възраст в момента на уволнението безотносително към възрастта, на която са в същия този момент, което означава, че те автоматично губят правото си на професионална пенсия за ранно пенсиониране. Основание за такъв извод ни дава разпоредбата на ал. 2 на чл. 168, съгласно която такава пенсия може да се получава **до момента на придобиване на право** на пенсия за осигурителен стаж и възраст. Няма никаква „предпазна клауза“, която да защити правото на тези лица на професионална пенсия за ранно пенсиониране. Те не могат да упражнят това си право, като се вземе предвид, че уволнението им обикновено се извършва „тук и сега“. И този казус е свързан не с преходна разпоредба, а с трайното уреждане на материята относно възможността тези лица да получават професионална пенсия за ранно пенсиониране.

ТРЕТИ ПРОБЛЕМ

Той е свързан с придобиване на правото на професионална пенсия за ранно пенсиониране в контекста на прилагането на §4.

Този параграф по същество урежда материята относно придобиването на право на пенсия за осигурителен стаж и възраст на осигурените лица, работещи при условията на първа и втора категория труд, за периода до 31.12.2009 г. Ал. 1 въвежда облекчени изисквания за достъп до пенсия на лицата, работили 10 години при условията на първа и 15 години при условията на втора категория труд. В тези случаи първите могат да се пенсионират при достигане на 52-годишна възраст за мъжете и 47-годишна възраст за жените, но само ако отговорят на изискванията за сбор от осигурителен стаж и възраст по чл. 68, т.е. към настоящия момент 100 точки за мъжете и 92 точки за жените. За работилите при условията на втора категория труд най-ниската възможна възраст за пенсиониране е 57 години за мъжете и 52 години за жените, като те следва да отговорят на същото изискване за

(Продължава на стр. 12)

¹ По-нататък в изложението нормативният акт, в който се съдържа посочените разпоредби, няма да бъде изрично указван, когато това е Кодексът за социално осигуряване.

² Щепомним, че към 1 януари 2006 г. изискуемата възраст за придобиване на право на такава пенсия е 63 години за мъжете и 58 1/2 години за жените, а сборът от точки е съответно 100 и 92.

³ Ще отбележим, че в чл. 168 тези възрастови ограничения са посочени конкретно, съответно 8 и 3 години, докато според нас тази пенсия следва да се получава не повече от 8, респективно не повече от 3 години.

⁴ За периода 2002-2004 г. те надминават 20 млн. лв. Това са средства, които по силата на ал. 4 на §4 са били прехвърлени във фонд „Пенсии“ на ДОО. Вж. Статистически справочник, НОИ, 2005 г., стр. 194.